

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 4

TOSHKENT-2024

Мундарижа

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

1. ЮЛДАШЕВ Жаҳонгир

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ КОРПОРАТИВНОГО
УПРАВЛЕНИЯ: ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ 8

2. КАНЪЯЗОВ Есемурат Султамуратович

ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО
ИНТЕЛЛЕКТА В СФЕРЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ 14

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

3. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич

ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИГИДА СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ЮҚОРИ
ИНСТАНЦИЯ СУДЛАРИДА ҚАЙТА КЎРИЛИШИ (ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҚОНУНЧИЛИК МИСОЛИДА) 19

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

4. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

РАҚАМЛИ СУД ИШ ЮРИТУВИ ЖАРАЁНИГА ЎТИШНИНГ
ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 28

5. OBLOKULOV Munis Musinovich

MANSABDOR SHAXSLARINING QARORLARI, HARAKATLARI (HARAKATSIZLIGI)
YUZASIDAN KELIB CHIQUADIGAN NIZOLARNI MA'MURIY SUDLARDA KO'RIB CHIQUISHNING
ISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI 40

6. JUMAYEV Shohjahon Begimqul o'g'li

QONUNLAR IJROSI USTIDAN PROKUROR TEKSHIRUVI MAQSADI, PREDMETI, VOSITALARI
HAMDA AHAMIYATI 48

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

7. ESHNAZAROV Murodqosim Hamzayevich

JINOYAT PROTSESSIDA EKSPERT XULOSASIDAN FOYDALANISH: ANGLO-SAKSON HUQUQ
OILASI DAVLATLARI MISOLIDA 54

8. БУРАНОВА Разия

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕОИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ЗАРУБЕЖНЫМИ СТРАНАМИ
В ПРОГНОЗИРОВАНИИ ПРЕСТУПНОСТИ 63

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

9. ИМОМНАЗАРОВ Алишер Хасанович КЎЗДАН КЕЧИРИШ ТЕРГОВ ҲАРАКАТИ ОБЪЕКТЛАРИ ВА ТУРЛАРИ	70
--	----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. АЪЗАМХУЖАЕВ Умидхон МЕСТО ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	78
11. SULAYMANOV Odiljon HUMAN RIGHTS IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES, THREATS AND PROSPECTS	87
12. ИСОҚОВ Луқмонжон Холбоевич МИГРАЦИЯ ВА НОГИРОНЛИКНИНГ ҲУҚУҚИЙ НИСБАТИ.....	92
13. РАҲМОНОВА Сабрина РЕАЛИИ XXI ВЕКА: ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРАВА ЖЕНЩИН В МИРЕ.....	102

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

14. ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович ЎЗБЕКИСТОНДА ЮРИДИК ХИЗМАТ ИНСТИТУТИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ	107
--	-----

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ШАКУРОВ Рафик Равильевич КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШДА СИНГАПУР ТАЖРИБАСИ	115
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Юристлар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

ЎЗБЕКИСТОНДА ЮРИДИК ХИЗМАТ ИНСТИТУТИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ФАЙЗИЕВ Х.С. Ўзбекистонда юридик хизмат институтининг ташкил этилиши ва ривожланиш босқичлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2 (2024) Б. 107-114.

 2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2024-2-14>

АННОТАЦИЯ

Юридик хизматнинг ҳуқуқий мақомини ошириш, унинг роли ва аҳамиятини янада кенгайтириш масаласи алоҳида аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан ҳам мазкур институтнинг тарихий ривожланиш жараёнлари таҳлилларидан келиб чиқиб, мақолада мамлакатимизда юридик хизматнинг давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш, ислоҳотлар жараёнида юрисконсультларнинг роли ва масъулиятини янада кучайтириш мақсадида амалга оширилган чора-тадбирлар тўғрисида фикр-мулоҳазалар юритилади. Шу билан бирга, адлия вазирлиги тизимида босқичма-босқич жорий қилинаётган юридик хизмат кўрсатиш янги тизимининг афзалликлари хусусида қисқача маълумотлар берилиб, унинг ижобий жиҳатлари билан боғлиқ баъзи хулосалар қилинган.

Калит сўзлар: юридик хизмат, юрисконсульт, адлия органлари, низом, ҳуқуқ, мажбурият, ҳуқуқий иш, ислоҳотлар, юридик хизмат кўрсатиш марказлари.

FAIZIEV Khairiddin,

Head of the Department of the Lawyers' Training Center under the
Ministry of Justice, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

STAGES OF ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF LEGAL SERVICES IN UZBEKISTAN

ANNOTATION

Of particular importance is the issue of increasing the legal status of the legal service and further expanding its role and significance. From this point of view, based on an analysis of the

historical processes of development of this institution, the article comments on the measures implemented to strengthen the rule of law in the activities of government bodies and legal service organizations in our country. and further strengthening the role and responsibility of legal advisers in the reform process. At the same time, brief information was given on the advantages of the new system of legal services, which is gradually being introduced into the system of the Ministry of Justice, and some conclusions were drawn regarding its positive aspects.

Keywords: legal service, lawyer, justice authorities, charter, law, obligation, legal work, reforms, legal service centers.

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНСТИТУТА ЮРИДИЧЕСКИХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

Особое значение имеет вопрос повышения правового статуса юридической службы, дальнейшего расширения ее роли и значения. С этой точки зрения на основе анализа исторических процессов развития данного института в статье комментируются меры, реализуемые в целях укрепления законности в деятельности государственных органов и организаций юридической службы в нашей стране. и дальнейшее усиление роли и ответственности юридических консультантов в процессе реформ. Вместе с тем, была дана краткая информация о преимуществах новой системы юридических услуг, которая постепенно внедряется в систему Минюста, и сделаны некоторые выводы относительно ее положительных сторон.

Ключевые слова: юридическая служба, юрист, органы юстиции, устав, закон, обязанность, юридическая работа, реформы, центры юридических услуг.

Ўзбекистонда романо-герман ҳуқуқ оиласига хос юридик хизмат институтининг вужудга келиши совет даврига бориб тақалади. Хусусан, юридик хизмат институтининг ташкил этилиши ва ривожланишини бир қатор босқичларга бўлиш мумкин.

Мамлакатимиз тарихининг совет давридаги вақти давомида давлат органларида юристларнинг сонинисбатан камлиги, шунингдек хизмат кўрсатаётган ташкилотлардаги ишлар аҳволига уларнинг таъсири сезиларли эмаслиги сабабли юрисконсультлар фаолияти қонунчилик даражасида деярли тартибга солинмаган эди. Бунда ҳуқуқий иш «адлия органларининг иқтисодий ва маъмурий ҳаётни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш бўйича умумий ишининг бир қисми» сифатида эътироф этилганди [1]. Мос равишда, ҳуқуқий иш юридик хизмат ва умуман, давлат органи ёки ташкилоти фаолияти билан боғланмасдан қолган эди.

Иқтисодиётнинг барқарорлашуви, ҳуқуқий ишга эътибор ортиши билан юридик хизмат ишини тартибга солишга эҳтиёж пайдо бўла бошлади. Собиқ Иттифоқ даврида юридик хизмат фаолиятини тартибга солишга илк уринишлар XX асрнинг 20-йилларида амалга оширилди. Юридикхизматнинг ўша пайтдаги асосий вазифалари ҳуқуқ масалалари бўйича маслаҳатлар бериш ва судда вакиллик бўлган эди. Биринчиси, ташкилот ишини инқилобий қонунийлик йўлига йўналтириш ва маълум ҳуқуқий нормалар бузилишининг олдини олиш ва ишда энг яхши натижаларга эришиш мақсадида ташкилот фаолияти учун ҳуқуқ доирасидаги барча шароитларни таъминлашдан иборат бўлган. Иккинчиси, юридик хизмат томонидан турли суд муассасаларида ташкилот номидан суд вакиллиги мажбуриятларини бажаришда ифодаланган [2].

Шу билан бирга, ўша даврда юристларнинг иши қарийб техник ижрочи даражасида

баҳоланган ва улар фаолиятига раҳбарлик номинал тусга эга бўлиб, таъсир қилишнинг доимий шакллари ва усуллари ишлаб чиқилмаган эди [3, Б.17; 4, Б.7]. *Масалан, Халқ Комиссарлари Советининг 1918 йил 27 июндаги «Совет муассасалари хизматчилари ва ишчилари меҳнатига ҳақ тўлаш тўғрисида»ги декрети*га биноан, юрисконсултлар меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича биринчи гуруҳдаги масъул ходимларнинг иккинчи тоифасига киритилган (жами тўртта ходимлар гуруҳи мавжуд бўлиб, улар тоифаларга таснифланган). Бироқ, юристларнинг халқ хўжалигидаги ишлар аҳволига таъсири жуда паст бўлганлиги оқибатида Совет Иттифоқи Давлат меҳнат қўмитасининг 1967 йил 9 сентябрдаги 443-сонли қарори билан тасдиқланган Ходимлар лавозимлари малакавий маълумотлар мажмуасига мувофиқ, юридик хизмат ходимлари мутахассислар тоифасига (мавжуд учта тоифадан иккинчиси) ва ушбу тоифадаги охирги гуруҳга киритилган. Юридик хизмат мутахассисларидан қуйроқда фақатгина техник ижрочилар жойлашган эди.

Натижада 1923 йилда Адлия халқ комиссарлиги томонидан юрисконсултлар ишига раҳбарлик қилиш бекор қилинди. Юрисконсултлар фаолиятини назорат қилиш, кейинчалик эса мувофиқлаштириш функциялари прокуратура зиммасига юклатилди. Бундай назорат қонунийлик устидан умумий назорат доирасида амалга оширилган ва кейинчалик ривож топмаган.

Узоқ вақт давомида мамлакатда давлат органи, корхона ва ташкилотларнинг юридик бўлимлари фаолиятини тартибга солувчи ягона норматив ҳужжат мавжуд бўлмаган. Шундай салбий вазият пайдо бўлган эдики, *“ҳар бир давлат идораси ушбу масалани ўзича ишлаб чиқади, ҳаттоки кўп ҳолларда бу каби ҳужжатлар заруратига беписандлик билан ёндашади, ваҳоланки бундай вазиятда алоҳида тузилмаларнинг юридик бўлим билан муносабатларидаги вужудга келадиган ноаниқликлар, доимо бирор тушунмовчиликларга, ҳатто иш юритишда такрорлашлар юз бериши мумкинлиги эътибордан четда қолган”* [4, Б.7].

Илк бор юридик хизмат фаолияти СССР Халқ хўжалиги Олий Советининг 1925 йил 7 июндаги 955-сонли буйруғи билан тасдиқланган Совет Иттифоқи Халқ хўжалиги Олий Советига қарашли давлат корхоналари юрисконсултлари тўғрисидаги низом билан тартибга солинган ва ушбу ҳужжат юристнинг асосий мажбуриятларини белгилаб берган. Ўзбекистон ССРнинг 1925 йилдаги Низомида кўзда тутилган энг муҳим қоидалар республика миқёсида Ҳукуматнинг 1928 йил 9 июндаги 38-сонли “Давлат муассасалари, корхоналари ва кооператив ташкилотлар юрисконсултлари тўғрисида”ги қарори билан мустаҳкамланган. Ушбу қарорда юрисконсулт лавозимини эгаллаш тартиби, уларнинг асосий вазифалари, жавобгарлиги, фаолияти устидан назорат қилиш ҳамда амалий ишларини бирлаштириш мақсадида маҳаллий прокурорлар ҳузурида ташкил қилинадиган кенгашлар тўғрисидаги нормалар белгиланган. Юрисконсултларнинг асосий мажбуриятлари доирасига – ҳуқуқий масалалар бўйича ёзма ва оғзаки хулосалар ва маълумотлар бериш, қарорлар, йўриқномалар лойиҳаларини тузишда иштирок этиш; ташкилотлар томонидан тузилаётган шартномалар ва бошқа ҳуқуқий хусусиятга эга бўлган ҳужжатлар тайёрлаш ва уларни амалдаги қонунларга мувофиқлигини текшириш; ташкилотларнинг топшириқлари бўйича уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш киритилган.

XX асрнинг 70-йилларида мамлакат иқтисодиётини жонлантириш ҳаракатлари муносабати билан давлат органлари юридик хизматга бирмунча эътибор бера бошладилар. Юридик хизмат ва ҳуқуқий иш бўйича махсус норматив ҳужжатлар қабул қилинди. Жумладан, Совет Иттифоқи Марказий Қўмитаси ва Министрлар Кенгашининг 1970 йил 23 декабрдаги 1025-сонли «Халқ хўжалигида ҳуқуқий ишни такомиллаштириш тўғрисида»ги қарорида уни ташкил этишдаги муҳим камчиликлар қайд этилди, жумладан, уларнинг асосийлари сирасига хўжалик раҳбарлари томонидан ҳуқуқий ишни муносиб баҳоламаслиги ва унинг моҳиятини тушунмаслиги кўрсатиб ўтилган. Ушбу қарорда, хусусан, вазирликлар, идоралар, корхона ва ташкилотларнинг юристлари режали ва шартномавий интизомга риоя қилишга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб

чиқиш ва амалга оширишга етарли даражада жалб этилмаслигига эътибор қаратилди. Мазкур талабларни бажариш учун Совет Иттифоқи Министрлар Кенгаши 1972 йил 22 июндаги 467-сонли қарори билан Юридик бўлим (бюро), бош (катта) юрисконсулт, вазирлик, идора, корхона, ташкилот, муассаса Кенгаши меҳнаткашлар депутатлари кенгашининг ижроия қўмитаси юрисконсулти тўғрисидаги умумий низомни тасдиқлади ва Совет Иттифоқи вазирликлари ва идораларига соҳа ишидаги ўзига хос хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда, бўйсунуви остидаги ташкилотлар юридик хизмати тўғрисидаги низомларни қабул қилиш хусусида топшириқ берди [5, Б.32] ва улар кўп йиллар юристлар ишида асосий норматив манбага айланган ҳужжат бўлиб, юридик хизмат ваколатларини сезиларли даражада кенгайтirdи ва унинг умумий ролини оширди. Бу вақтга келиб халқ хўжалиги учун юридик кадрлар тайёрлаш ҳам кенгайди.

Шу билан бирга, 70 – 80-йилларда юридик хизматлар фаолиятини ҳар тарафлама такомиллаштириш ва ҳуқуқий ишлар даражасини оширишни таъминлаган бир қатор норматив ҳужжатлар қабул қилинди. Улар орасида Совет Иттифоқи Министрлар Кенгашининг 1972 йил 21 мартдаги 194-сонли қарори билан тасдиқланган Совет Иттифоқи Адлия вазирлиги тўғрисидаги низом (СП СССР.1971.№ 1, Ст. 1.); Совет Иттифоқи Адлия вазирлигининг 1976 йил 19 февралдаги К-18-103-сон «Корхонада ва ишлаб чиқариш бирлашмасида юридик хизматни ташкил этиш тўғрисида»ги (http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8819.htm), 1978 йил 29 сентябрдаги К-8-524-сон «Корхоналарда, ишлаб чиқариш бирлашмаларида ва ташкилотларида шартномавий ишларни ташкил этишда юридик хизматларнинг иштироки ҳақидаги услубий тавсияларни қўллаш тўғрисида»ги (http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9778.htm), 1978 йил 14 февралдаги К-8-130-сон, 1982 йил 10 октябрдаги К-14-568-сон «Бирлашмалар, корхоналар ва ташкилотларнинг юридик хизматларининг тузилган шартномалар бўйича маҳсулотни етказиб бериш мажбуриятларини бажарилишини таъминлашдаги иштироки ҳақидаги услубий тавсиялар тўғрисида»ги (<https://docplan.ru/Data2/1/4293745/4293745620.htm>) хатлари ва бир неча бошқаларини кўрсатиб ўтиш лозим.

Шунингдек, 1987 йилда қабул қилинган ва корхона хўжалик фаолиятининг янги иқтисодий ва ҳуқуқий асосларини тартибга солишга мўлжалланган Совет Иттифоқининг «Давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисида»ги Қонуни талаблари ижросини таъминлаш мақсадида юридик хизмат зиммасига юксак касбий профессионаликни талаб қиладиган янги вазибалар юкланди.

Совет Иттифоқининг тугатилиши ҳамда иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий тузумнинг ўзгариши ҳуқуқий ишни ташкил этишда қонун орқали тартибга солиш ва узвийликни таъминлаш механизмнинг бузилишига олиб келди. Шу билан бирга таъкидлаб ўтиш керакки, Ўзбекистонда 1985 йилдан 1993 йилгача ҳуқуқий иш ва юридик хизмат масалалари бўйича биронта норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинмаган. Давлат органлари ва ташкилотлари ушбу соҳаларда ўз фаолиятини Совет давлати сўнгги йигирма йил ичида қабул қилган юқорида кўрсатиб ўтилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида олиб боришган.

Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг, ёш демократик давлатнинг ҳуқуқий асосларини шакллантириш ва бозор муносабатларига ўтиш даврида давлат томонидан юридик хизматнинг ҳуқуқий мақомини ошириш, унинг оммавий бошқарувдаги роли ва аҳамиятини кенгайтириш масаласига алоҳида эътибор қаратила бошланди.

Хусусан, 1993 йилдан 2018 йилгача ҳуқуқий ишни ташкил этиш ва юридик хизмат соҳаси бўйича бир қатор қонун ҳужжатлари қабул қилинди [6; 7; 8]. Шуниси эътиборга лойиқки, мустақил Ўзбекистонда МДХнинг бошқа мамлакатларига нисбатан юридик хизмат фаолиятини ташкил этиш бўйича қонунчилик жараёни бирмунча аниқ ривожланиш тенденциясига эга бўлган. Жумладан, иқтисодиёт, давлат ва хўжалик бошқаруви тизимидаги ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 2 мартда 118-сон қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг давлат бошқарув органлари ва корхоналаридаги юридик хизмат тўғрисидаги Низом” мустақил Ўзбекистон тарихида мамлакатда юридик хизмат

фаолияти ва ҳуқуқий мақомини тартибга солишга мўлжалланган илк ҳуқуқий ҳужжат бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 24 августда қабул қилинган “Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари фаолиятини ҳуқуқий таъминлаш даражасини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 182-сонли қарори ҳуқуқий ишни янада такомиллаштиришга бағишланган муҳим ҳужжат бўлди. Ушбу ҳуқуқат ҳужжати давлат органлари ва ташкилотлар фаолиятида қонун устуворлигини мустаҳкамлаш, қонун лойиҳаларини тайёрлаш сифатини ошириш, мамлакатни ислоҳ қилиш ва модернизация қилишда юридик хизматнинг роли ва масъулиятини кучайтириш мақсадида қабул қилинди.

Шунингдек, ушбу қарор билан давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларида юридик хизмат, шунингдек хўжалик бошқаруви органлари, давлат корхоналари, муассасалар ва ташкилотлари юридик хизмати тўғрисидаги низомлар тасдиқланди ва Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига мазкур органлар ва ташкилотлар, шунингдек уларнинг юридик хизматлари томонидан қарор талабларига риоя қилиши устидан тегишли назорат ўрнатиш топширилди.

Шу билан бирга, қарорда белгиланган қоидалар юридик хизмат мақомини аниқлаштирган ва юридик хизмат ходимлари функционал вазифаларини кенгайтирган ҳамда давлат органлари ва ташкилотлари раҳбарларининг қарорнинг талабларига риоя этиш ва юридик хизмат фаолияти учун зарур шарт-шароитлар яратиш учун шахсан жавобгар эканлиги норматив тарзда мустаҳкамлаб қўйилган. *Масалан, Давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари юридик хизматлари тўғрисидаги Низомда юридик хизматларнинг давлат органи фаолиятини ҳуқуқий қўллаб-қувватлаш мақсадида тузилган (жорий этилган) мустақил тузилмавий бирликлар (ёки лавозимлар) сифатидаги махсус ҳуқуқий мақомини назарда тутадиган қоидалар ўрнатилиб, давлат органларида ва ташкилотларда юридик департамент, юридик бошқарма, юридик бўлим, юридик бюро шаклида ёки битта бош юрисконсулт, етакчи юрисконсулт, катта юрисконсулт ёки юрисконсулт штат бирлигини киритиш орқали юридик хизматни ташкил этиш имконияти яратилди. Шунингдек, юридик хизмат бевосита давлат органи раҳбарига бўйсунуши белгиланди. Бундан ташқари, мавжуд юридик хизмат штат бирликларини қисқартириш ёки уларни давлат органининг бошқа таркибий тузилмаларига тақсимлаш тақиқланди (Низомнинг 2-банди).*

Бироқ, мазкур чораларга қарамай, бир қатор ташкилий-ҳуқуқий масалалар ҳал этилмаганлиги боис, юридик хизматларнинг фаолияти етарли даражада самарали бўлмасдан келаётган эди. Хусусан, юридик хизматларни тузиш тартиби, уларнинг штат бирликларини аниқлаш нормативлари ва мезонлари мавжуд эмас эди, бу эса турли давлат органлари ва ташкилотларида юридик хизматнинг ташкилий-штат тузилмасини мақбул тарзда белгилашга имкон бермас эди.

Шу билан бирга, юридик хизматлар томонидан ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш ва умумлаштириш, қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан таклифлар тайёрлаш бўйича самарали иш юритиш йўлга қўйилмасдан қолаверди. Ушбу соҳадаги ишлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва назорат органлари томонидан аниқланган камчиликларни ва қонун бузилишларни бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни кўриш билангина чекланар эди.

Жумладан, адлия органлари томонидан ўтказилган юридик хизматлар фаолиятини ташкил этиш таҳлили шундан дарак берар эдики, давлат бошқаруви тизимида қонунийликни таъминлашнинг ички идоравий механизмлари ташкил этилмаганди – ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш ва умумлаштириш, уни такомиллаштириш бўйича таклифларни ишлаб чиқиш йўлга қўйилмаган эди. Шунингдек, юридик хизматлар давлат органлари фаолиятида қонунийлик аҳволини ўрганиш ва ҳуқуқбузарликларни олдини олиш бўйича мустақил чора-тадбирларни кўрмас эди.

Бундан ташқари, юридик хизмат ходимларининг моддий таъминоти даражаси ушбу

соҳага олий юридик маълумотли, катта амалий тажрибага эга малакали мутахассисларни жалб қилишга имкон бермас эди, ўз навбатида бу юридик хизматлар ишининг сифатига салбий таъсир кўрсатарди.

Ўтказилган таҳлил натижалари давлат органларида юридик хизматни ташкил этиш нормативлари ва у ёки бу ташкилий шаклда штат бирликларни жорий этиш мезонлари мавжуд эмаслиги, юридик хизмат ходимлари малакасини оширишни мажбурийлиги таъминланмай қолиши; давлат органлари юридик хизматлари томонидан уларнинг фаолиятида қонунийликни таъминлаш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш шакллари ва механизмлари мавжуд эмаслиги, шунингдек юридик хизмат ходимлари уларга хос бўлмаган вазифалари ва топшириқларни ижро этиш учун жалб этиш (турли комиссиялар ва ишчи гуруҳлар ҳужжатларини расмийлаштириш, даврий нашрларга обуна бўлишни ташкил этиш) соҳада мавжуд муаммоларнинг асосий сабаблари сифатида кўрсатилди.

Шу муносабат билан давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятида қонунийликни янада мустаҳкамлаш, демократик ва ҳуқуқий ислоҳотларни амалга оширишда юридик хизматнинг роли ва масъулиятини изчил равишда мустаҳкамлаш мақсадида 2017 йил 19 январда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Юридик хизмат фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–2733-сонли қарори ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 1 майдаги 250-сонли қарори қабул қилинди [9; 10]. Ушбу ҳужжатлар юридик хизматнинг ваколатларини кенгайтириш ва умумий жиҳатдан унинг роли оширилишини таъминлашга қаратилди.

Хусусан, мазкур қарорлар билан юридик хизматларнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари ва моддий-техника таъминоти кучайтирилди, давлат органлари юридик хизмати ходимлари меҳнатини рағбатлантириш ва уларни ижтимоий муҳофаза қилиш бўйича бир қатор самарали чоралар белгиланди. Ушбу чора-тадбирлар ичида юридик хизмат ходимига адлия органлари ходимлари учун ўрнатилган, даражали унвон бериш ва узоқ муддатли хизмат учун устамалар белгилаш, давлат органлари, жумладан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва назорат қилувчи органларга ўтишда, юридик хизмат ходими сифатида меҳнат стажини даражали унвон ва узоқ муддатли хизмат учун устама ҳақини ҳисоблаш учун тан олиш; юридик хизмат ходимларини уларга хос бўлмаган вазифаларни бажариш учун жалб этишни тақиқлаш билан боғлиқ ва ҳоказо чораларни алоҳида ажратиш мумкин [9].

Шунингдек, Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги низом [11] тасдиқланди, унда юридик хизмат ходимлари функционал вазифалари сезиларли даражада кенгайтирилди ва қўшимча ҳуқуқлар берилди. Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги низомнинг 16-бандида фаолиятнинг ушбу йўналишларини амалга ошириш учун юридик хизматларнинг 38 та асосий функциялари белгиланган. Шунингдек, Низомнинг 17-банди кўра, юридик хизмат ва унинг ходимларига Низомда ёки бошқа қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган функциялар юклатилиши тақиқланган.

Бундан ташқари, юридик хизматларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари доираси кенгайтирилди. *Масалан, Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги низомнинг 18-бандига кўра, юридик хизмат давлат органи ва ташкилотида, шунингдек унинг тизимига кирадиган тузилмаларда ўтказиладиган текширишлар, тафтишлар ва хатловларда қатнашиш; талабнома-даъво тартибида давлат органи ва ташкилоти фойдасига ҳал қилинган низолар юзасидан ундирилган сумманинг 5 фоизи, бироқ базавий ҳисоблаш миқдорининг 50 баробардан кўп бўлмаган миқдорда мукофот олиш ҳуқуқига эга.*

Шу билан бирга, оммавий бошқарув тизимидаги юридик хизмат фаолиятини тартибга солиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари, аксарият қисми ижобий бўлган жиддий ўзгаришларга қарамай, сўнгги вақтда миллий адабиётларда ушбу ҳуқуқий институтнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларининг айрим жиҳатлари кенг таҳлил (ва мунозара) қилинмоқда [12, Б.32-35; 13, Б.48-50; 14, Б.72-75; 15, Б.75-87; 16, Б.41-44]. Жумладан,

ҳуқуқшунос олим Ф.Х. Отахонов Ўзбекистонда юридик хизматнинг назарий ва ҳуқуқий муаммоларини илмий ўрганиш натижаларига асосланиб, амалдаги қонунчилик томонидан юридик хизмат соҳасининг ҳуқуқий тартибга солиниши мамлакатда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ва суд-ҳуқуқ ислоҳотлари соҳасидаги вазифаларини самарали бажариш учун етарли даражада эмаслигини таъкидлайди [17].

Ушбу соҳадаги ҳуқуқий асосларни таҳлил қилар экан, олим Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги Низомнинг тадбиркорлик субъектлари ва нодавлат ноижорат ташкилотлари учун тавсиявий характерга эгалиги сабабли, улар «давлат органларининг эътиборидан четда қолаётганлиги» ҳақидаги фикрни билдиради. Шу муносабат билан у тадбиркорлик субъектлари, нодавлат ноижорат ташкилотлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг юридик хизматлари фаолиятини тартибга солувчи ягона норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинишини қўллаб-қувватлайди.

Мамлакатимизда юридик хизмат институтининг ривожланиш босқичлари тўғрисида сўз юритар эканмиз, ушбу соҳада кейинги пайтда амалга оширилаётган ислоҳотларни четлаб ўтиб бўлмайди. Хусусан, давлат органлари ва ташкилотларига сифатли юридик хизмат кўрсатилишини таъминлаш мақсадида эксперимент тариқасида туман (шаҳар) адлия бўлимлари ҳузурида давлат органлари ва ташкилотларига юридик хизматлар кўрсатиш марказларини (марказлар) ташкил этиш тўғрисидаги таклиф маъқулланиб, ушбу лойиҳа асосида кейинчалик марказлар республиканинг барча туман (шаҳар)ларида ташкил этилиб, (тегишли юрисконсулт штатлари тугатилган ҳолда) ҳозирда самарали фаолият юритиб келмоқда [18].

Марказларнинг ташкил этилиши натижасида улар ходимларининг иш фаолияти билан боғлиқ бўлмаган ишларга жалб этиш ҳолатлари бартараф этилди ва бунинг натижасида юклатилган вазифаларни тўлақонли бажаришлари учун зарур шароитлар таъминланди. Шунингдек, марказлар билан давлат органлари ва ташкилотлари ўртасида ҳужжат алмашинуви ягона электрон тизими жорий этилиб, ишларни масофавий ташкил этиш имкони яратилди ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш соҳасида давлат назоратининг тизими тубдан такомиллаштирилди.

Шу билан бирга, сўнгги вақтда ҳуқуқий ишни ташкил этиш назарияси ва амалиётида вужудга келаётган янгиликларнинг барчаси уларни илмий ва назарий жиҳатдан англаб етишни талаб қилади. Хусусан, юридик хизмат фаолиятини ташкил этиш тизимига юридик кадрлар тайёрлашдан бошлаб, юридик хизматларнинг функционал вазифаларини белгилаш ва уларни амалда татбиқ этиш билан боғлиқ кўплаб янгиликларни киритган норматив ва услубий материалларни чуқур тизимли таҳлил қилиш зарурати мавжуд. Ушбу соҳада замонавий тадқиқотларни ўтказиш юридик хизматни, шунингдек, умуман ҳуқуқий ишни ташкил этиш ва юритишни янада такомиллаштириш бўйича илмий ва амалий тавсиялар ҳамда таклифларни ишлаб чиқиш ва асослантириш имконини беради.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Вести советской юстиции. - 1924. - № 2. – С. 47; Основные вопросы организации юрисконсультов госорганов // Еженедельник советской юстиции. - 1923. - 19 сент. – № 37.
2. Гавриленко К. М., Голубев С. Н. Организация юридической работы учреждений. Опыт руководства для юрисконсультов и юристов-практиков. – М., 1927. – С.5.
3. Анохин В. С. Правовая работа в народном хозяйстве в условиях рыночной экономики. Воронеж, 1996. – С. 17;
4. Квалификационный справочник должностей служащих. – М., 1967. – С. 7.
5. Минц Б. И. Организация правовой работы на предприятии: учебное пособие. Свердловск, 1983. –С.3. 3 СП СССР. 1972. № 6. Ст. 32.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 2 мартдаги 118-сон “Ўзбекистон Республикасининг давлат бошқарув органлари ва корхоналаридаги юридик хизмат тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги қарор, **(ҳужжат кучини**

йўқотган, 24.08.2007 й.), // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-619648>;

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 24 августдаги “Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари фаолиятини ҳуқуқий таъминлаш даражасини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 182-сонли қарори (**ҳужжат кучини йўқотган, 10.05.2017 й.**), // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-1240679>;

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 22 ноябрдаги “Юридик хизмат ходимларини аттестациядан ўтказиш ва малакасини ошириш ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 244-сонли қарори // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-1274006>.

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 19 январдаги ПҚ–2733-сон “Юридик хизмат фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-3098964>;

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 1 майдаги 250-сон “Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 19 январдаги ПҚ–2733-сон “Юридик хизмат фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарор // URL: <http://lex.uz/ru/docs/3189360>.

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 19 январдаги ПҚ–2733-сон қарор билан тасдиқланган Давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизмати тўғрисидаги низом // URL: <https://lex.uz/uz/docs/-3098964>.

12. Х. Азизов, Юридик хизмат янада такомиллашади // Ҳуқуқ ва бурч, 2017. № 7. – Б.32-35;

13. Х.Файзиев, Юридик хизмат: уни янги босқичга кўтариш омиллари // Ҳуқуқ ва бурч, 2017. № 8 – Б.48-50;

14. Х.Файзиев, Юридическая служба в системе публичного управления в свете проведения административной реформы в Республике Узбекистан./ Административное право и процесс. Москва: № 2, 2020. С.72-75;

15. Х.Файзиев, Роль юридической службы государственных органов в обеспечении конституционного принципа верховенство закона при принятии административного акта и совершении административных действий. Тенденции развития публичного права в современном Узбекистане: дискуссионные вопросы конституционного и административного права. (Халқаро илмий-амалий симпозиум материаллари). –Т.: 2021. Б. 75-87;

16. М.Нажимов, Ўзбекистонда юридик хизмат тизимини такомиллаштириш масалалари// Материалы научно-практической конференции «Бизнес и инновации: правовые вопросы и решения», ТДЮУ, 2018. – Б. 41-44;

17. Отахонов Ф.Х. Ўзбекистон Республикасида юридик хизматнинг назарий-ҳуқуқий муаммолари: Юридик фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати. – Тошкент, 2019. – 18 б.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 19 майдаги ПФ–5997-сон “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони // URL: <https://lex.uz/uz/docs/4820060>.